

Lietuva ir jos poreikiai...

Lietuvos nacionalinis katekizmas¹

Boleslovas Jaloveckis

Lietuva – jos poreikiai.

Kuo mes esame? Ko mums reikia?
Ką mes privalome daryti,
kad mums visiems būtų geriau,
kaip vienos bendros
motinos – Tėvynės vaikams?...

Klausimas. – *Kas yra Lietuva?*

Atsakymas. – Lietuva, tai kraštas, kuriame nuo senovės gyveno lietuviai, lenkai ir baltarusiai, o Infliantuose – latviai, sujungti tarpusavyje bendru krauju ir sudarantys vieną lietuvių tautą.

Klausimas. – *Kokią teritoriją užima Lietuva?*

Atsakymas. – Šiuo metu Lietuvą sudaro šešios gubernijos, kurios valstybinėje kalboje yra vadinamos Šiaurės-Vakarų gubernijomis, o konkrečiau: Vilniaus, Kauno, Gardino, Minsko, Mogiliovo ir Vitebsko gubernijos.²

Klausimas. – *Kodėl šitas kraštas vadinasi Lietuva?*

Atsakymas. – Šitas kraštas vadinasi Lietuva todėl, kad Lietuvos kunigaikščiai dar XIII a. pradėjo aukščiau paminėtų teritorijų sujungimą į vieną vienetą ir nuo tada iki šių dienų be pertraukos visas šitas kraštas nenutrūkstamai per vieną miškų liniją nuo XIV a. buvo stipriai susijęs su Lenkija.

¹ Išversta iš: B. J...i [Jałowiecki, Bolesław] (1907). *Litwa – jej potrzeby... Katechizm narodowy Litwy*. Wilno: Drukarnia M. Kuchty, Ulica Dworcowa, 4.

² Šiuo metu lietuviai taip pat sėsliai gyvena Vladislovo, Vilkaviškio, Marijampolės, Kalvarijos ir Suvalkų gubernijos Seinų apskrityse, Kurlando gubernijos Palangos apylinkėse. Tikrieji lenkai, be Lenkijos Karalystės, taip pat sėsliai gyvena Grodno gubernijos Bielskio, Balstogės ir Sakulkos apskrityse. – *Autoriaus pastaba*.

Klausimas. – *Kokia yra šito krašto istorija?*

Atsakymas. – Lietuviai nuo neatmenamų laikų gyveno didelėse šalies teritorijose nuo žemutinės Vyslos iki Dauguvos tamsiose neprieinamose miškų giriose, padalyti į nedideles gentis, įnikę į barbariškumą ir stabmeldystę. Vėliau, visgi, susiprato lietuviai ir pradėjo palengva jungtis į didesnes bendruomenes, kad būtų sudaryta kažkokia vidinė tvarka. Jau XIII a. pradžioje apie 1219 m. aukščiausią valdžią Lietuvoje paėmė Mindaugas, kuris netgi karūnavosi Lietuvos karaliumi.³ Treniota, Mindaugo sūnėnas, 1263 m. užmušė 70 - metų⁴ karalių kartu su jo dviem jaunesniais sūnumis. Po trumpo Treniotos ir Veselkos valdymo Lietuvoje valdžią perėmė Traidenio sūnus Vytenis,⁵ po kurio į kunigaikščio sostą 1314 m. įžengė jo brolis Gediminas – Vilniaus įkūrėjas. Po jo, 1341 m. į sostą įžengė Algirdas, o 1377 m. Lietuvos valdovu tapo Jogaila. Gedimino, o ypač Algirdo, kuris valdė valstybę kartu su jaunesniuoju savo broliu Kęstučiu, laikais Lietuva įgavo didžiausią galią, nes visa Baltarusija ir Rusia⁶ su Kijevu įėjo į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės sudėtį. Visgi, lietuvių tauta, kaip ir jos Didieji Kunigaikščiai, išliko stabmeldžiais nepaisant to, kad jie užvaldė rytų tikėjimo krikščionišką Baltarusiją ir Rusiją, ir nepaisant didelio skaičiaus Romos katalikų tikėjimo lenkų naujakurių.⁷

Didėjant Lietuvos galioms, nuo 1230 metų, ant Vyslos ir Baltijos krantų Kryžiuočių ordinas įkūrė nepriklausomą valstybę. Ordinas prieš tai pas imperatorių Frideriką II gavo užtikrinimą, kad visas šalis, kurias iš pagonių atkovos Ordinas, gaus kaip dovaną. Taip pat po lietuviškos genties prūsų išnaikinimo patys Kryžiuočiai perėmė prūsų vardą ir pradėjo rengti puolamuosius žygius į Lietuvą bei vadinti save krikščioniško tikėjimo skleidėjais. Tie žygiai, atsižvelgiant į tai, kad Ordino galios stiprėjo, darėsi pražūtingi Lietuvai ir jeigu ne Lenkija, kuri Kryžiuočius laikė per atstumą,

³ Iki 1219 m. šaltiniuose yra tik vienas paminėjimas apie Mindaugą, kai jis kartu su savo broliu Dausprungu kitų Lietuvos „vyresniųjų kunigaikščių“ akivaizdoje pasirašė taikos sutartį su Vladimiro Volynės kunigaikštyste. Šis kunigaikštis aukščiausią valdžios viršūnę Lietuvoje arba didesnėje jos dalyje pasiekė tik 1230 m., o karūnuotas buvo 1253 m. (tikriausiai Naugarduke). – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

⁴ Tiksliai Mindaugo karūnavimo data nežinoma, tačiau manoma, kad tai įvyko apytiksliai 1195 m. Jeigu taip iš tikrųjų buvo, Mindaugo nužudymo metu jam dar nebuvo suėję 70 metų, tačiau jis prie to amžiaus artėjo. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

⁵ Informacija apie kunigaikščio Vytenio, kuris 1295-1316 m. buvo Lietuvos Didysis kunigaikštis, kilmę yra prieštaringa. Anot „Prūsų žemių kronikų“ autoriaus Petro iš Duisburgo, jis buvo kunigaikščio Pukuvero (kitaip Butvydo) sūnus, kuris ir tapo Gediminaičių giminės pradininku. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

⁶ Čia „Rusia“ turima omenyje kaip dabartinės Ukrainos teritoriją. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

⁷ Čia pirmiausia turima omenyje lenkų kilmės asmenys, paimti į nelaisvę LDK kunigaikščiu karų metais. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

Lietuva negalėtų nuo jų atsilaikyti ir jų lauktų toks pats likimas kaip ir jų pusbrolių prūsų, nes jau ant sudeginto Kauno pelenų stovėjo Kryžiuočių pilis Marienverderis.⁸ Lietuvos kunigaikščiai ir bajorai tai suprato. Taip pat ir Lietuvos Didysis Kunigaikštis Jogaila su pusbroliu Vytautu, Kęstučio sūnumi, suprato, kad Lietuva tik kartu su Lenkija gali gyvuoti.

Lenkijai tokia sąjunga su Lietuva tai pat buvo reikalinga dėl tų pačių Kryžiuočių, svetimų tautų, kurios norėjo turėti Lenkijos karūną ir karalienės Jadvygos ranką, antpuolių. Tik abiejų tautų esamos valstybių padėties supratimas privedė prie to, kad 1386 m. Jogaila priėmė Romos katalikų tikėjimą ir per šventą krikštą pasirinko Vladislavo vardą. Vėliau jis vedė jauną Lenkijos karalienę Jadvygą ir pats tapo abiejų tautų karaliumi, pasirinkęs Vladislavo II vardą. Jis sugrąžino visą pagonišką Lietuvą į Romos katalikų krikščionišką tikėjimą, Lietuvoje iki gyvos galvos valdžią atidavė Didžiajam kunigaikščiui Vytautui ir kartu su juo 1410 m. liepos 15 d. sumušė Kryžiuočius Žalgirio mūšyje, sunaikindami visam laikui ordino galias. Nuo 1386 m.⁹ Lietuvos ir Lenkijos likimai tampa bendri: nes iki 1794 m.¹⁰ Lietuva buvo Lenkijos Žečpospolitos¹¹ autonomine dalimi, o nuo Abiejų Tautų Sąjungos žlugimo iki šių dienų yra valdoma rusų.

Klausimas. – *Kodėl manoma, kad lenkų, lietuvių ir baltarusių tautos Lietuvoje sudaro vieną tautą?*

Atsakymas. – Lietuviai nuo neatmenamų laikų buvo kaimynais su lenkais ir baltarusiais. Dėl nuolatinių žygių paėmė į nelaisvę didelį skaičių abiejų lyčių belaisvių, kurie vėliau susimaišė su lietuvių tauta. Lietuvių žygiai į Lenkiją nuo 1138 metų tapo nuolatiniai – po Lenkijos karaliaus Boleslovo III Kreivaburnio mirties ir Lenkijos padalijimo tarp jo sūnų. Lenkija buvo padalyta ir susilpnėjo dėl pilietinio karo, todėl negalėjo apsiginti nuo lietuvių žygių, kurių metu, keliaujant po lenkų žemes, į nelaisvę buvo paimama tūkstančiai abiejų lyčių žmonių ir išgabenama juos į

⁸ Marienverderis išvertus iš vokiečių kalbos reiškia Šv. Marijos salą. Ši medinė pilis buvo pastatyta XIV a. ir sunaikinta kunigaikščio Vytauto Didžiojo valdymo laikais. Griuvėsių iki mūsų laikų neišliko ir nėra aišku, kurioje vietoje pilis tiksliai buvo (greičiausiai, kad prie Nemuno ir Neris santakos). – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

⁹ Turima omenyje Jogailos įžengimo į Lenkijos karaliaus sostą po santuokos su Lenkijos karaliene Jadvyga diena (1386 m. vasario mėn.). Tiesą sakant, susitarimas dėl dinastinės sąjungos tarp Lenkijos Karalystės ir Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės buvo pasirašytas 1385 m. rugpjūčio 14 d. sudarius, Krėvos uniją. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

¹⁰ Autorius Abiejų Tautų Respublikos pabaiga matyt laiko sukilimo, kuriam vadovavo Tadeušas Kosciuška, numalšinimą 1794 m. lapkritį. Po to ši šalis buvo kitos valstybės okupuota ir faktiškai nustojo egzistuoti, nors formaliai trečias ir paskutinis padalijimas juridškai buvo įformintas tik 1795 m. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

¹¹ Žr. Jarloveckis „Lietuva, Tėvynė mūsų...“ – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

Lietuvą. Todėl Lietuvoje nebuvo teritorijos, kurioje nebūtų lenkų belaisvių.¹² Lenkų belaisviai, kurie dažniausiai buvo žemdirbiai, buvo pirmieji kultūros skleidėjai Lietuvoje. Apie masinį lenkų tautos žmonių paėmimą į nelaisvę ir išgabenimą į Lietuvą byloja tas faktas, kad kai Lenkijos karalius Vladislovas Lokietka 1325 m. ištekino savo sūnų Kazimierą už Aldonos Gediminaitės, tai jaunutė Lietuvos kunigaikštystė kaip kraitį atnešė karalaičiui 24 000 lenkų belaisvių, kuriuos į nelaisvę paėmė lietuviai¹³. Tačiau, Vladislovo Lokietkos laikais lietuvių žygiai ženkliai sumažėjo, nes Lokietka buvo stiprus valdovas ir su Gediminu juos siejo geri santykiai. Taip nuo neatmenamų laikų lenkų kraujas susimaišė su lietuvišku ir baltarusių krauju. Turbūt dar iki Jogailos laikų visoje Lietuvos teritorijoje nebuvo žmogaus, kuris savyje neturėjo priemaišos iš vienos iš trijų tautybių kraujo... lietuvių, lenkų arba baltarusių. Nuo 1386 m., nuo Lietuvos ir Lenkijos susijungimo, Vakarų krikščionybė, švietimas ir kultūra pereinavo į Lietuvą tik per Lenkiją ir susiformavo į vieną bendrą lenkų-baltarusių-lietuvių kultūrą... ir atsitiko taip, kad visoje Lietuvos teritorijoje, Nuo Baltijos, Narevo, Nemuno, Vilnelės iki Dniepro, Dauguvos ir Pripetės, susiformavo vienodi papročiai, tos pačios tradicijos ir ta pati tautinė etika. Nežiūrint į tai, ar po vienu ar po kitu stogu buvo kalbama lenkų, lietuvių ar baltarusių kalbomis, visos šios kalbos yra mums giminingos, nes mūsų venose teka vienas bendras kraujas...

Klausimas. – *Kodėl turėdami bendrą kraują, kultūrą ir tautinį vieningumą neturime vienos bendros gimtosios kalbos?*

Atsakymas. – Vienalytėje tautoje, kokia yra ir vokiečių tauta, yra tokie ženklūs kalbos skirtumai, jog vokiečiai iš vienos provincijos sunkiai kartais susikalba su vokiečiais iš kitos provincijos. Šie provincionalizmai Vokietijoje išliko iki šių dienų nepaisant to, kad jie turi labai išdirbtą ir vienalytę literatūrinę kalbą visiems vokiečiams. Tokie provincionalizmai išliko pagrinde tarp kaimo žmonių, kurie nuolat dirba žemę, nes tokie žmonės už savo provincijos daugiau nieko nemato, o tam, kad išreikšti savo mintis savo kasdieniuose reikaluose ir šeimos santykiuose, turi pakankamą žodžių bagažą, kuris yra perimtas iš kaimynų, kuriems kiekvienas naujas paskolintas žodis yra mažiau žalingas negu žodžiai ir kreipiniai, kurie yra pašventinti nuo senų laikų. Kiekviena tokia vienalytė tauta turi tokius

¹² Lenkijos karo belaisvių antroje XIV a. pusėje iš tikrųjų buvo Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės teritorijoje, tačiau jų nekompatišką apgyvendinimą kunigaikštystėje, apribotas jų teisinis statusas ir ribota galimybė tuoktis su vietos moterimis prisidėjo prie šios etninės grupės narių sparčios asimiliacijos. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

¹³ Ši informacija pateikiama Motiejaus Strijkovskio 1582 m. išleistoje „Lenkijos, Lietuvos, Žemaičių ir visos Rusios kronikoje“. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

provincializmus, o tuo labiau sudėtinė tauta – kokia iš esmės yra ir visa Lietuvos provincijos tauta¹⁴ Iki šiol Lietuvoje visuotinė kultūros kalba buvo laikoma lenkų kalba, kuri nepaisant to, kad tam tikrų teritorijų valstybiniuose aktuose buvo vartojama baltarusių kalba, nuo seniausių laikų tapo visų šviesuomenės sluoksnių ir miestų kalba. Visuomenėje tuo tarpu lietuvių, baltarusių ir netgi lenkų kalba išliko skirtinga negu lenkų literatūrinė kalba. Lietuvių, baltarusių ir lenkų kalbų išsaugojimas visuomenėje mažiausiai nereiškia to, kad šios kalbos yra skirtingo tautiškumo požymis, o tuo labiau skirtingos kultūros požymis, nes tam tikrose teritorijose lenkų arba baltarusių visuomenė nuolat bendraudama su lietuviais perėmė lietuvių kalbą, kitose, tuo tarpu, lietuvių ir lenkų visuomenės perėmė baltarusių, o dar kitose – lietuvių ir baltarusių visuomenės perėmė lenkų kalbą. Visą tai šioje epochoje priklausė nuo visuomenės ir gyvenimo sąlygų. Bet kokiu atveju, visos šios trys kalbos yra mums giminingos ir mes privalome noriai kiekvieną iš jų remti tiek, kiek visuomenė to pageidauja. Prisiminkime, kad žmonių mokymas yra aukščiausia visuomenės pareiga, nes sudaro šalies ir tautos sėkmės pagrindą. Taigi, pagrindas turi formotis visuomenei suprantama gimtąja kalba. Tegul kiekvienas inteligentiškas Lietuvos gyventojas turi pagrindinius lietuvių ir baltarusių kalbų pagrindus, o jo name tegul lietuvių arba baltarusių knygas šalia lenkų tegul noriai skaito...

Klausimas. – *Kokia yra dabartinė Lietuvos padėtis?*

Atsakymas. – Dabartinė Lietuvos padėtis yra apgailėtina visais požiūriais. Po Abiejų Tautų Respublikos žlugimo žlugo taip pat ir nuostabios visos tautos teisės, kurios buvo išdirbtos bendromis Lietuvos ir Lenkijos jėgomis 1791 m. gegužės 3 d. Konstitucijoje. Žlugo taip pat ir Tadeušo Kosciuškos manifestai apie visos tautos lygiateisiškumą. Kada Lietuvos bajorija 1818 m. beveik vienbalsiškai pareikalavo duoti laisvę ir žemės valstiečiams, tai imperatoriaus įsakymu buvo uždrausta bajorams spręsti dėl valstiečių išlaisvinimo ir tik caro Aleksandro II laikais Lietuvos bajorijos balsas, pirmosios Rusijos valstybėje, paremtas visuomenės teise, buvo širdingai išklaustytas. Pats išlaisvinimas buvo atliktas 1861 m., tačiau dėl bendros valstybinės priespaudos, nepaisant baudžios panaikinimo, valstiečių padėtis ir iki šiol yra bloga. 1905 m. vadovaujant generalgubernatoriui Frezei* Vilniuje buvo sudaryta Komisija dėl žemių savivaldų įvedimo Lietuvoje, kurioje dalyvavo Vilniaus, Gardino ir Kauno

¹⁴ Prancūzijoje baskai ir bretonai laiko save prancūzais nepaisant to, kad turi visiškai skirtingas gimtąsias kalbas. Belgijoje, visi, yra vadinami belgais, ar jie yra flamandai, ar tai prancūzai. – *Autoriaus pastaba.*

gubernijų visų apskričių bajorijos deleguoti asmenys. Šioje komisijoje bajorija vienareikšmiškai pasisakė už visų sluoksnių lygybę, už visišką valstiečių lygiateisiškumą su bajorija ir už visišką vienodą bajorijos ir valstiečių apmokestinimą, perkeltiant ženklia dalį mokesčių ir žemių prievolių ant bajorijos. Tačiau, visas šios Komisijos darbas buvo nevaisingas. Iki 1831 m. Vilniuje buvo plačiai žinomas universitetas, kurį valdžia panaikino. Iš šalies fondų ir visokių piliečių įnašų, o taip pat ir iš vienuolių ir bažnyčių fondų, buvo išlaikoma labai daug pagrindinių ir vidurinių mokyklų, kurios pagal valdžios įsakymus buvo uždarytos. Nuo 1863 m. ir iki šių laikų visa šalis buvo už teisės ribų, o administracijos savivalė nežinojo ribų. Viskas šalyje apmirė...Švietimas apskritai buvo sužlugdytas, Lietuvoje buvo uždrausta lietuvių ir baltarusių kalbomis lotyniškomis raidėmis spausdinti lenkų knygas, o bet kokie slapti mokymai pakampėse buvo baudžiami pinigineis bandomis ir už tai grėsi išsiuntimas iš šalies. Negalėjo būti įsteigta jokia visuomeninė organizacija, o viskas, kas buvo anksčiau įsteigta buvo sunaikinta. Šalis priėjo prie baisaus nuopuolio, o tamsa ir nelaimė apėmė visus visuomenės sluoksnius. Ūkinio krašto žemės ir valstiečių ūkiai buvo sugriauti, išnaikinti privatūs miškai, ežerai ir upės liko be žuvų, o laukai ir pievos be žvėrių ir paukščių. Dėl tokios susidariusios padėties kalti buvo atsiųsti žmonės, kurie interesas iš esmės buvo privatus ir jų tikslas buvo sukiršinti šalies klases ir tautas, kurios netgi negalėjo būti paralyžiuotos per bažnyčią, nes daug bažnyčių buvo atimta, krikščionių dvasininkija buvo visuotinai persekiojama, o stačiatikių dvasininkija buvo padaryta priespaudos ir prievartos įrankiu. Ta visuotinė priespauda fatališkai paveikė moralinę tautos pusę ir sukėlė visuotinį dvasinį nuopuolį, bet kokios iniciatyvos nuopuolį. Dėl šios priežasties nebuvo priešnamasi netgi ten, kur toks priešinimasis galėjo būti vaisingas vyraujant tokiai netiesai. Kiekvienas sėdėjo savo uoloje ir bijojo iškišti galvą į išorę, kad tik išlikti sveiku. Tokia buvo paverktina mūsų krašto padėtis iki šių laikų.

Klausimas. – Kokiu būdu ištraukti šalį ir visą tautą iš dabartinės priespaudos?

Atsakymas. – Iš pradžių mes, visi šalies piliečiai, nepriklausomai nuo padėties, tautybės ir tikėjimo skirtumų, privalome sau paduoti rankas ir su pasitikėjimu vienas kitu kibti į darbą, bent jau dėl dabartinių teisių, kurios netgi nėra geriausios, tačiau nuo 1904 m.¹⁵ buvo žymiai paplatintos ir dabar

¹⁵ Turima omenyje 1904 m. gruodžio 12 d. caro išleistas Manifestas, kuriuo buvo numatyta sulyginti valstiečių teises su kitų klasių teisėmis, o taip pat išlaikyti kai kurias kitas nuostatas, kuriomis siekiama skatinti Rusijos imperijos visuomenės demokratizaciją. – *Mokslinio redaktorius pastaba.*

suteikia galimybę pilietiniam darbui. Prisiminkime, kad tik vienybėje – jėga. Prisiminkime, kad nepaisant tam tikrų partinių skirtumų dėl pažiūrų į visuomeninius reikalus turime visą eilę šalies ir pilietinių poreikių, kurie taip pat yra būtini mums visiems be išimties nepriklausomai nuo to, kokiai partijai, sluoksniui ar tautybei mes priklausome. Prisiminkime, kad pagrindinių poreikių, kurie taip pat yra artimi visiems, išgryninimo nesugebėsime atlikti, o taip pat ir jokių partinių užduočių atlikti. Prisiminkime, kad visokios partinės, sluoksnių ir tautybių kovos bus beprasmės, jeigu nesugebėsime įgyti to, kas sudaro tautos gyvavimo ir šalies klestėjimo pagrindą. Prisiminkime, kad dėl didelio darbų skaičiaus, kurie yra būtini norint įgyti pagrindinius dalykus, bet koks jėgos iššvaistymas ir energijos sunaudojimas bevaisei partinei, klasių arba tautybių kovai yra išdavystė. Prisiminkime, kad iki tol, kol gausime didesnes teises, privalome pasiimti viską, ką duoda dabartinės teisės, nes taip sukursime politinius įrodymus mūsų subrendimui ir sugebėjimams išgauti viską šalies ir tautos gerovei. Kovokime dėl geresnių teisių, tačiau visų pirmą darykime tai, ką galima dabar padaryti ir per tai paruoškime kelią geresnių teisių pritaikymui. Nes geriausi kviečiai ant bevaisės žemės neduos atitinkamo derliaus. Tik vienybė ir vaisingas darbas ištempis visą šalį ir tautą iš dabartinės nedalios.

Klausimas. – Ko reikia, kad įsivyrautų vienybė ir tikėjimas mūsų darbo vaisingumu?

Atsakymas. – Reikalingas yra supratimas, kad kiekvieno piliečio ir kiekvienos atskiros grupės sėkmė priklauso nuo visų visuomenės sluoksnių sėkmės. Skurdas ir vargas yra visuomenės organizmo ligos požymis, nepaisant pasireiškiančios sėkmingos visuomenės atskirų grupių ir atskirų žmonių sluoksnio, kurie gali bet kuriuo metu būti įtraukti į juos supančios aplinkos nasrus ir pražūti jos aplinkoje, kaip miršta rūmų gyventojai, kai epidemija vyrauja gretimose kaimiečių trobose. Geru keliu naudojasi kiekvienas gyventojas, o važiavimas blogu keliu net ir geriausiu vežimu tampa nepakenčiamas ir gresia važiuojančiam blogesne katastrofa už tą, kai jis važiuotų valstiečio vežimu. Kultūrinių poreikių platinimas palengvina gyvenimą visiems ir atsizvelgiant į tai prieinamesnės tampa priemonės patenkinti tuos poreikius...ir taip vyksta visur! Pavienis žmogus, pavienė visuomeninė grupė ne ką gali padaryti, tačiau kai visi sąmoningai kibs į darbą, tai įdėjus mažiausias pastangas per trumpiausią laikotarpį yra gaunama tai, ko nebūtų pasiekę pirmieji, įdėję daugiausiai energijos per kelis metus. Nes tik vienybėje yra jėga.

Klausimas. – Ko reikia, kad visuomeninis darbas būtų vaisingas?

Atsakymas. – Reikalingas kryptingumas, o darbo kryptingumas išplaukia iš supratimo, kas buvo anksčiau, kas yra dabar ir ko mes turime ateityje siekti. Pagrindinis tikslas yra šalies pakėlimas į aukščiausią lygį, o tautos – iki aukščiausios laimės. Šitas tikslas yra dar labai tolimas ir šiandien mes neturime konkrečių duomenų tam, kad galėtume pasakyti kokia bus Lietuva po šimto metų, o netgi ir po penkiasdešimties, nes tai priklauso ne tik nuo mūsų pačių, bet ir nuo išorinės įtakos. Tačiau mūsų tikslas turi nuolat rodyti mums kelią. Tuo tarpu kelius privalome išrinkti tokius, kad neįkristi į duobes, kurias mūsų priešai mums ne vieną kartą gali dirbtinai paruošti. Nepaisant ideologinio tikslo, privalome nuolat turėti prieš save kelius link artimesnių ir tolimesnių kryptingų užduočių, tačiau tokių, kurios gali būti faktiškai įvykdytos. Neturime į pirmą vietą statyti utopinių idėjų, nes jos kaip pelkės, gali mus ilgai sustabdyti betikslėje kovoje vienoje vietoje, o galbūt netgi ir visiškai praryti mūsų laimėjimus. Nesusargdinkime nepasitikėjimu apšviestųjų klasių ir geriau įsikūrusių žmonių, nes ilgalaikė valstybinė sprespauda būtent prie to ir privedė. Toks nepasitikėjimas pradings, kai apšviestosios ir turinčios klasės vietoj išsižadėjimo ir neveiklumo atsistos ant programinio kelio be siauro egoizmo, tačiau pilnai suprantantys apie savo visuomeninę misiją ir giliai suprantantys, kad kiekvienas atsižvelgiant į tai, ką turi kapitalo, žemės, nekilnojamojo turto pavidalu ir ką turi iš įgytų žinių turi padėti ant visuomeninio aukuro atitinkamą teisingą procentą pinigais ir darbais. Čia našlės grašius taip pat bus vertingas kartu su pasiturinčių žmonių dideliais maišais, čia darbo valanda ne vieną kartą pakeis pinigų pluoštą.... Kai toks darbas prasidės, kai pasiaukojimas taps matomas, kai iš visuomenės tarpo vienas po kito pradės aukotis ir priimti bendrą darbą, tai visi pradės dirbti iki vieno. Mūsų tauta nėra laukinė, ji turi giliai išdirbta kartu su mumis moralinę kultūrą ir etiką, kurios susikaupė per amžius ir elgiasi dabar kaip (potencialus) nepajudintos atsargos. Trūksta tik švietimo spindulėlio, kad ta sudėta energija išsikrautų, kad ta tauta taptų ir išoriškai labai kultūringa, sąmoninga savo teisių ir pareigų. Pradėkime visuomeninį darbą, pradėkime jį vaisingai, o visokie nepasitikėjimai greitai pradings ir tauta kartu su mumis savo likimus patikės tiems žmonėms, kurie labiausiai bus to verti.

Klausimas. – *Kokia yra mūsų visuomeninio darbo programa?*

Atsakymas. – Ši programa, visų pirma, privalo apimti Lietuvos santvarkos visumą, kuri, mūsų manymu, šiandien gali būti statoma 1905 m. spalio 17 d. konstitucinio Manifesto¹⁶ ir tolesnio konstitucinių principu

¹⁶ 1905 m. spalio 17 d. caras Nikolajus II paskelbė Manifestą dėl viešojo administravimo gerinimo, kuris numatė prieš tai buvusios vienasmeninės monarcho įstatymų leidybos teisės padalijimą tarp

plėtros pagrindais taip, kad labiausiai atitiktų mūsų krašto ir mūsų tautos dvasios poreikius. Tokia programa gali būti visiškai įgyvendinta tik per atitinkamą Valstybinės Dūmos įstatymų leidybą kartu su Valstybės Taryba¹⁷ ir kad ji taptų veiksminga reikia laiko. Tačiau tai neturi mūsų sustabdyti nuo to, kad nedelsiant pradėti darbus, besiremiančius teisėmis ir manifestais, ir laisvės šūkiais, kaip buvo nurodyta aukščiau. Be šių pirminių darbų pilnos apimties darbas negalėtų būti iš karto pilnai veiksmingai atliktas.

Klausimas. – *Kokia organizacija dabar labiausiai tinka Lietuvai?*

Atsakymas. – Atsižvelgiant į tai, kad šešios gubernijos, sudarančios Lietuvą, kurias Vyriausybė vadina Šiaurės-Vakarų, yra susaistytos nuo amžių bendra praeitimi, tradicijomis ir teisinių – ekonominių santykių vienalyčiu charakteriu, todėl jos turi sudaryti vieną nedalijamą Lietuvos Provinciją ir vietinėms reikalams turi būti įsteigta savivalda Vilniuje. Dėl bendrų krašto reikalų turi turėti savo atstovus Valstybės dūmoje ir Valstybės taryboje, išrenkant juos remiantis teisiniais principais, galiojančiais visoje šalyje. Lietuvos provincijos savivaldybės kompetencija, jos santykis su valstybės administracine valdžia turi būti apibrėžti ir garantuoti valstybės teise. Be visos Lietuvos provincijos *centrinės savivaldos*, turi būti ir kai kurių apskričių *apygardų savivaldos*, sujungtos tarpusavyje kiek tai bus galima padaryti, bendra tautos kalba ir galutinai turi būti *valsčių savivaldos* prie visų sluoksnių valsčiaus. Tik Lietuvos Provincijos centrinė savivalda gali įkurti atitinkamas institucijas, kurie dabar veikia centrinėse rusų gubernijose, o žemių gubernijų savivaldos duoti negali. Pavyzdžiui, universitetas, kitų kategorijų aukštosios mokyklos, žemių reguliavimo šalies skyrius, bankai: parceliacinis, melioracinis ir t.t. Tarp provincijos centrinės savivaldos ir valsčiaus savivaldos, mūsų manymu, turi tapti aukščiau išvardinti apygardos savivaldos, sudarančios apie ketvirtį dabartinių gubernijų teritorijos.

Klausimas. – *Kokia rinkimų tvarka tinka savivaldoms?*

Atsakymas. – Dalyvavimas rinkimuose turi būti visuomeninis, nežiūrint į sluoksnį, atsižvelgiant į išmokamų mokesčių ir prievolių normas.

Klausimas. – *Koks privalo būti apmokestinimas?*

Atsakymas. – Apmokestinimas ir visos prievolės turi būti išskaidytos atsižvelgiant į turimą žemę ir jos vertę, atsižvelgiant į pelną, gaunamą iš bet kokio nekilnojamojo turto, ir pelno nuo kapitalo ir visų įmonių

imperatoriaus ir atstovaujančio organo – Valstybės Dūmos. Taigi, Rusijoje tuo pačiu sukurtas visavertis parlamentas. Be to, Manifestas įtvirtino įvairias politines teises ir laisves, pavyzdžiui, sąžinės, žodžio, susirinkimų laisvę ir laisvę jungtis į asociacijas. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

¹⁷ Valstybės Taryba (rus. Государственный совет) – 1906-1907 m. Rusijos imperijos aukščiausiasis įstatymų leidžiamosios valdžios organas. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

nepriklausomai nuo sluoksniu, tačiau atsižvelgiant į tai, kad mokesčiai ir prievolės kaip galima mažiausiai apsunkintų mažiausias pajamas turinčius žmones.

Klausimas. – *Koks visuomeninis darbas yra būtinas?*

Atsakymas. – Visų tikėjimų lygiateisiškumas ir visų religijų ir sąžinės visiška laisvė. Visų tautybių, tikėjimų ir lyties pilietinis lygiateisiškumas, sluoksnių sulyginimas, žodžio, spaudos, susirinkimų, sąjungų ir asociacijų laisvė, užsiėmimų ir būvimo vietos laisvė, pilietinės laisvės garantija, t.y. asmens ir būsto neliečiamumas be teismo sprendimo. Teisminės valdžios nepriklausomumas administracinei valdžiai.

Klausimas. – *Kas yra reikalinga tautai?*

Atsakymas. – Mokyklos turi būti atiduotos savivaldybėms, o pagrindinėje, žemesnėje ir vidurinėje mokyklose turi būti dėstoma ta kalba, kurią pageidautų vietinė visuomenė. Pagrindinis mokslas turi būti visuotinis, nemokamas ir privalomas. Be to, kiekviena tauta privalo turėti teisę įsteigti savo mokyklas. Vilniuje turi būti įsteigtas universitetas ir nepriklausomai nuo to Vilniuje arba kitose miestuose privalome turėti politechninį ir agronominių institutą, ir visų eilė žemesnių ir vidurinių profesinių mokyklų, o ypač ūkinių.

Klausimas. – *Kiek yra reikalingas valstybinės rusų kalbos dėstymas ir geras žinojimas?*

Atsakymas. – Rusų kalbos mokymas vidurinėse ir aukštesnėse mokyklose yra būtinas, o taip pat ir Rusijos istorijos ir geografijos mokymas.

Klausimas. – *Ar teisė įsteigti įvairias visuomenines organizacijas turi priklausyti visiems?*

Atsakymas. – Visi nepriklausomai nuo tautybės ir tikėjimo privalo turėti teisę įsteigti savo pačių visuomenines, kultūrinės, sporto ir bendruomenės organizacijas, kurios bus nepriklausomos nuo bet kokių apribojimų ir nuo bet kokio įtakos.

Klausimas. – *Ar kraštiečiai turi turėti pirmenybę savivaldos organizacijose, teismuose ir įstaigose, ir kokios teisės priklauso, susijusios su krašto kalbu vartojimu?*

Atsakymas. – Visuose savivaldos institucijose, įstaigose ir teisme pirmenybę turi turėti kraštiečiai, o krašto kalbos – lenkų, lietuvių ir baltarusių turi turėti joms priklausančias teises.

Klausimas. – *Kokiu būdu geriausiai šaliai ir visai tautai įvykdyti žemės ūkio reformą?*

Atsakymas. – Turime pripažinti, kad šalyje žmonių nuolat daugėja, o šalies pramonė iki šiol yra silpna, todėl žmonių prieaugio neišvengiamai

laukia žemės ūkis arba emigracija. Todėl mes privalome paruošti prisitaikymo prie tokios ekonominės padėties projektą, kuris teigiamu būdu parodytų mūsų šalies piliečių poreikių tenkinimo evoliuciją. Vakarų Europos praktika parodo laipsnišką žemės nuosavybės performavimą į mažus žemės ūkius. Neturime uždaryti sau akių, tačiau visiškai sąmoningai pradėti darbą tam, kad palaipsniui didesni žemės plotai pereitų iš žemės ūkio žmonių, o ypač valstiečių, mažos bajorijos ir kitų šios kategorijos ūkininkų, duodant jiems visą tai kas vienu metu gali pakelti ūkio našumą ir geriausiai sukurti ekonomines sąlygas mažos pramonės plėtrai. Žemės reformos klausimas Lietuvoje turi būti įgyvendinta per savivaldos institucijas evoliuciniu keliu visuotiniu gruntų konsolidacija¹⁸ ir mažų gruntų padidinimo keliu, o stiprūs žemės ūkiai laipsniškai turi įgyti didesnius žemės plotus ir vykti parceliacija¹⁹. Turi būti palengvintos bet kokio kredito paėmimo, kooperacijų įsteigimo, atitinkamų instruktorių paruošimo sąlygos, o taip pat panaikinti visokie apribojimai, ribojantys valstiečių privačią nuosavybę, sureguliuoti nuosavybių formą kaip ir didžiosioms, taip ir smulkiems ūkio turėtojams, panaikinti privalomus langus ir servitutus su teise tam tikrais atvejais priverstinai pasisavinti tam tikro kiekio žemę už užmokestį, kuris realiai atitinka jos vertę taip, kad visiškai nepažeisti šio palivarko, arba valstiečių kolonijos ūkio sistemos bendros formos. Valstybinės, atributinės²⁰ ir privačios žemės, kurias įgijo valstiečių bankas, turi būti išdalytos bendradarbiaujant kartu su savivaldos institucijomis išskirtinai tik vietinėms žmonėms, t.y. Lietuvos Provincijos žmonėms.

Klausimas. – *Ką reikia padaryti žemės ūkio ir fabriku darbininkams?*

Atsakymas. – Žemės ūkio ir fabriku darbininkų atžvilgiu turi būti priimti specialūs įstatymai ir sukurtos specialios institucijos, užtikrinančios jų būvį su šeima ir suteikiančios pagrindą kultūrinei ir ekonominei masių plėtrai ir įsteigtos institucijos, sprendžiančios ginčus tarp darbuotojų ir darbininkų.

Klausimas. – *Koks turi būti išlaikytas santykis tarp nuolatinųjų rusų ir kitų tautybių gyventojų Lietuvoje?*

Atsakymas. – Rusų ir kitų tautybių žmonių santykis su nuolatiniais Lietuvos gyventojais turi būti išsaugotas išskirtinai tik broliškas, kaip su

¹⁸ Apie konsolidaciją žr. 3 išnašą Konstancijos Skirmunt tekstui „Kodėl Lietuvai ir Baltarusijai yra reikalinga Krašto partija?“. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

¹⁹ Parceliacija – didelių žemės teritorijų padalijimas į mažesnes ir jos perdavimas atskirų savininkų naudojimui už išpirką. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

²⁰ Turima omenyje dalis paveldimų žemės valdų, kurios specialiai buvo skirtos vienam arba kitam kilmingos šeimos nariui išlaikyti. Žodis „Atributas“ yra kilęs iš prancūzų žodžio „apanage“ ir reiškia įsipareigojimą. – *Mokslinio redaktoriaus pastaba.*

mūsų bendrais gyventojais, kurie dėl visų visuomenių reikalų stoja į bendrą darbą su mumis dėl šalies gerovės.

Klausimas. – *Koks turi būti santykis žydų atžvilgiu?*

Atsakymas. – Žydus laikome kaip lygiateisius piliečius ir norime gyventi su jais broliškoje taikoje tiek, kiek jie patys norės būti tinkamais mūsų krašto gyventojais, ir sąžiningai dalyvauti visuomeniniame darbe. Nenorime, kad mūsų kraštas žydams būtų trėmimo žeme, todėl pageidaujame, kad jie įsikurtų visoje šalyje.

Klausimas. – *Ką mes turime daryti jei negausime geresnių teisių?*

Atsakymas. – Visų pirma, turime mokyti savo vaikus, nes mokslas tai yra pagrindas. Mokykime kas gali pas save namuose, susirinkime šeimomis ir mokykime vaikus kartu. Įsteikime mokyklas ten, kur tik galima. Naudokimės švietimo organizacijomis ir remkime juos kiek tik galime. Kurkime ūkio, švietimo būrelius, taupymo – kredito kasas, pieno kooperatyvus, ūkio bendroves ir t.t. Ką galima padaryti tam, kad sureguliuoti žemės ūkio santykius su esamomis pavietų žemės reguliavimo komitetais, tai darykime tai be delsimo. Jeigu kasdien gausime nors nedidelę dalį rezultato, tai po metų mes turėsime ženklų rezultatą. Susipažinkime su tomis teisėmis, kurios mums priklauso ir naudokimės viskuo, kad tik nepasiduotumėme beteisiškumui. Išsižadėkime prabangos, nes tam neturime priemonių, tačiau negailėkime priemonių tam, kas pakelia švietimą, kas yra moralu, kas pašventina sielą, kas pakelia asmeninę ir bendrą gerovę. Pripraskime prie tvarkos ir prie nuolatinio darbo, nešvaistikime laiko, o iš viso to likę daiktai išsivynios kaip siūlas iš kamuoliuko... ir gerai mes suprasime vieni kitus, o Dievas pašventins mūsų darbą.